

НОХЧИЙН РЕСПУБЛИКИН ДЕШАРАН А, ИЛМАНАН А
МИНИСТЕРСТВО
НАЖИН-ЮБРТАН К1ОШТАН
БЕНОЙ-ВЕДАНАРА ЙУКЪАРАДЕШАРАН ИШКОЛА

ТЕЛЛИНА

МЦ куьйгалхо

Мазирова П.А.

Протокол № 1

«27» 08 2022 ш.

БАРТБИНА

Зам.дир.по УВР

Б. Барбина

«27» 08 2022 ш.

«Нохчийн литература»
дешаран предметан

коьртачу йукъарчу дешаран 5 классан
2022-2023 дешаран шо

БЕЛХАН ПРОГРАММА

Х1оттийнарш:

Эльсанова П.А., нохчийн меттан, литературин хьехархо;

Рашидова Х.Ш., нохчийн меттан, литературин хьехархо;

Беной-Ведана, 2022 шо.

Кхеторан кехат

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Галашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзІан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегяхь къонахчун амал кхиайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал араьхарчу гІуллакхдаран план а.

Карара программа бух хилла лаьтта авторийн дешаран программаш хІитторехь а, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет хьобхучу ненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархойн белхан программа хІотторехь а. Авторийн а, белхан программаш хІитточара а хьехаран материал къепе йалорехь и Іамо раж къасто а, дакъойн а, теманийн а сахьташ дІасхьадекъа а шен некъ кховдо а мега.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процесехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхьене къоман исторически зераш дІакховдорехь а. Билгал йолу Галашонаш кхочушІаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале

хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхъаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догӀуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хъажийна бу дешархойн нохчийн литературин хъашташ кхочушдан, уыш нохчийн къоман культурина тӀекхиарехъ а, шеца иза Iалашйарехъ а ша-тайпана эстетикин гӀирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Iамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахъ дӀахъучу йукъардешаран учрежденешкахъ ненан мотт санна нохчийн мотт Iаморехъ, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схъаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхъаьна эстетикин гӀуллакхдар а долу, йозанан къамелан гӀуллакхдар ду; нохчийн литература тӀехъажийна йу Iилманан агӀонхъара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахъ дуьйций хайитарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгӀа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахъ ойланца хӀуманан кеп хӀотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хъажийна йу оцу дешаран предметехула кхочушхуьлу тӀаьхьенера тӀаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурийн оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дӀакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ IАМОРАН IАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Iаморо кхочушйан йеза рогӀера Iалашонаш:

- нохчийн литературехъ эстетикин агӀонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхъежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехъ кхиор.
- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схъайогӀу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Iаморан кха тӀе ваккхар, къоман культурин тӀаьхьалонна йукъавалор.

- кьоначу тӀаьхьенехь дӀайахначуй, карарчуй, йогӀур йолчуй заманийн уьӀр ларӀан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн кьоман культура ларӀарехь жобпалле хилар кхоллар;
- дукха кьаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегяхь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхиайар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тӀехьажийна роӀера хьесапаш кхочушдан:

- тӀаьхьенера тӀаьхьене историко-культурни, оздангаллин, гӀиллакхийн мехалаш дӀакховдоран хьокьехь ненан меттан нохчийн литературин маӀнех кхетар;
- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьӀр къастор, нохчийн литературехь йолу кьоман ша-тайпана синьоздангаллин а, материальни а нохчийн кьоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;
- Россин Федерацин кхидолчу кьаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;
- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оздангаллин а маӀна билгалдакхар; йешначун хьокьехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а кьамел дан хаар;
- Йер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;
- шен мукьачу хенахь йешарна ханна план хӀоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;
- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дӀалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукьараллин а йукьаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;
- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ХЬЕХАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

Кобртачу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца догӀуш, «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет йукьайоьду «Ненан мотт а, литература а» предметни областана, Iамо декхарийлахь долу предмет а йу.

Дешаран хьесапца 5 классехь нохчийн меттан литература Iаморна билгалдаькхина 68 сахьт (кӀиранахь – 2 сахьт).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

5 КЛАСС

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

Халкъан барта кхолларалла

Нохчийн халкъан туьйранаш:

«Кхо ваша».

«Тамашийна олхазар».

«Кхо ваша а, саьрмик».

«Добьшуш хилла кIант».

«Барзо Iахарца мохк къовсар».

Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.

Нохчийн йаздархойн говзарш

Литературин туьйранаш

Б. Саидов «Майра кIант Сулима» (дацдина).

М. Мусаев «ЦIен маьхьси».

С. Гацаев «Чкъоьрдиг» (дацдина).

А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бIешаран литература

С. Бадуев. «Зайнди».

М. Мамакаев. «Баппа».

Г. Мамакаев. «Садаьржаш».

М. Сулаев. «Ламанан хи».

Г. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).

А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угIуш».

Х. Саракаев. «Баьпкан чкъуьйриг».

Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).

Г. Ахмадов. «Къонахалла».

Ш. Арсанукаев. «Баьпкан юьхк».

Д. Кагерманов. «ДоттагIалла».

Х. Сатуев. «Лаьмнийн къоналла».

Ж. Махмаев. «Буьйсанан гIулчаш».

В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьобжура иза».
Дикаев М. «Блаьстенан аматаш».
Берийн журнал «Стелаад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш,
тексташца болх бар.

XXI дешаран литература

Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчоь».
М. Бексултанов. «Ца кхетта хестор».
А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».
С. Мусаев Рассказ «Хьайбанан чам».
М. Ахмадов. «Ушурма волчоь, хьошалгIахь».

Кхечу къаьмнийн литература

М. Лермонтов «Кавказ» (гочйнарг Сулаев М.).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

Кьортачу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iамор хьажийна ду дешархой роIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш кьортачу йукьарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукьараллин бакьонаша къобалийна тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамIаш кьортачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллах пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушийн кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу кьортачу дешаран программаш кхочушийечу дешаран организацин,

меттигерчу йукъараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехъ жигара дакъалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тӀецалацар; адаман дахарехъ тайп-тайпана социале институташа дӀалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакъонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукъаметтигаллин бакъонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гӀуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллехъ дакъалаца кийча хилар, гуманитарни гӀуллакхаллехъ (волонтералла, нахана гӀо дар,) дакъа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а къаьмнаш долчу йукъараллехъ Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Тамор, Россин Федерацин а, шен къоман а, Россин къаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хӀума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, тӀеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Таламан тӀаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехъ дехачу къаьмнийн ламасташ ларар. синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа обшучохъ а, обздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехъ а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукъараллица а маьрша, жьопалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен къоман а, кхечу къаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тӀеӀаткъамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкъан кхолларалла а маьӀне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахъ шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хӀума йаар, гигиена ларйар, садаӀаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хӀуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийюлу дегӀан а, синан а могошалла талхош йолу хӀуманаш цалелор; кхерамазаллин бакъонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахъ а кхерамазаллин бакъонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а,

хаамийн а, Іаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дІа а шен Іалашонашка дІаэхар;
шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;
шен синхаамаш шегяхь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;
стаг гІалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гІалаташ тІелаца хаар, уьш нисдан деза хьажа везар.

- **кѳинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахІиттийна декъарш кхочушдан Іалашонца жигара дакъалацар (доьзалехь, гІалин, кІоштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гІуллакх а, болх а дІаболо, дІахІотто хаар, тайп-тайпана гІуллакхаллин план хІотто а, иза кхочушІан а Іамар, тайп-тайпана кѳинхьегаман корматаллаш Іамор, корматаллин йукъараллехь дІатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Іаламан а, Іилманийн а хааршна тІе а тевжаш, гонахъарчу Іаламан хьокъехь хьалхахІуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахъарчу Іаламан пайдехь хин долу гІуллакхаш дІадахьа план хІоттор, экологин культурин тІегІа лакхадаккхар, экологин кІорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушІан некъаш лахар, гонахъара Іалам бехдйр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Іаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зІе латтош волу гражданинан маьІна довзар, экологин хьежамашна лерина гІуллакхаллехь жигара дакъалацар.

- **Іилманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Іилманан системехь адам а, Іалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тІе а тевжаш, адаман Іаламца а, йукъараллица а йолу зІенаш а, дуьне довзаран гІирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Іамар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дІабахъар.

Йукъараллин а, Іаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамІаш:

Доьшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хьаьжжана йукъараллехь леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь, йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хьелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахь зІе латторан хьуьнар хилар;

билгалдоцу хьелашкахь, шен компетенци тІегІа лакхадаккхаран хьуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гІуллакхехула а, цуьнца цхьаьна

кхечу адамашка а хьобжуш Iамар, церан керлачу хааршна тIекхиар;

васташ билгалдахар а, уыш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуынца цхаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектх, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитх кхетар, шен компетенцин тIегIа довзар, шен кхиаран план хIотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чIагIделлачу кхиаран концепци декъехъ болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Iаламца, йукъараллин, экономикакин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Iаламан бечу тIеIаткъамна чот а йеш, Iалашонашна тIекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гIуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахъ стрессийн ситуацешкахъ боха ца боха Iамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тIаьхъенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхъало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхъарлаьцна гIуллакхашна, хьелашка хьаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхъарлаьцначу гIуллакхехъ кхиамаш ца хилахъ а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМИАШ

Дешаран универсальни довзаран дараиш карадерзор:

Коьрта маьIнийн дараш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Iорайахар а, къастор; классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамI даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хIиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахъ хила догIурш а, бIостанехъ дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догIурш а, бIостанехъ дерг а Iорадаккхаран критереш йало;

хьалхахIоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Iаморехъ бахъанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехъ сецначарах пайда а оьцуш жамI дар, аналогича догIуш ойланехъ сецначун жамI дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехъ некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гIолехъ йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гIирс санна хаттарех пайдаэцар;

догIуш доллу хаттарш хIиттор, шен лаамехъ лобхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хЮттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дАйахьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахъанин-талламан уйраш къастор.

Таллам барехъ (экспериментехъ) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дАбаьхъначу талламийн хиллачу зерийн жамIийн ша формулировка йар, хиллачу жамIийн бакъхиларан мах хадоран гIирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIаьхъалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, иштгачу а, царах терачу ситуацешкахъ шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахъ а, контекстехъ а церан кхиаран хетарг хьалха татар.

Информацица болх бар:

хьалха хIиттийна дешаран декхарш а, тIейихкина критереш а кхочушийн хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гIирсех пайдаэца, харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан, цхьаьна йогIу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехъ информаци дIагайта йогIуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикица кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто; информаци эвсаре дагахъ латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараиш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Iалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан тексташкахъ а дIагайта, къамел даран невербале гIирсаш бовза, социале билгалонийн маьIнех кхетар, Iотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Iотбаккхамаш кIадбан, бартбан, кхечеран Iалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оьздачу кепехъ шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догIуш долу хаттарш хIиттор, шен лаамехъ къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьаьжжана барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хIоттор.

Шен лаамехъ гIуллакх дIадахьар: билггал йолу проблема кхочушийеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахъ беш а гIолехъ долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хIоттийна Iалашо кхочушийарехъ тобанца кхочушийан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гIуллакхан Iалашо тIеэца, и кхочушийан дараиш тобанца билгалдаха, шайна йукъахъ болх дIасхьабекъа, бартбан, процесс а, жамIаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маьIна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тIедилларш кхочушдан, муьтIахъ хила, цхьаьна бечу белхан

дIахIоттаран план хIотто, цу балха йукъахь хIораннан меттиг къасто, белхан Iалашонаш вовшашна йукъахь, хIораннан тароне хъаьжжана, дIасхъайекъа, тобанан декъашхошца белхан Iалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жобпалле дакъа схъаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараиш карадерзор:

Ша шен къеппе хIоттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тIелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, Iамочу объектх хиьначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богIуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хъаьжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хъаьжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хьолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хIотто, кхечун бахьанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун ойла йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу герггарчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллах кхетар; хIокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

- 2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коърта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар;
- 3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехъ ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;
- 4) шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахъ йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахъ, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;
- 5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;
- б) Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехъ гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коърта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

ЖамI: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехъ къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коърта маьIнаш довзуьйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бIешаран нохчийн йаздархойн, XXI бIешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Iамийнчу говзарийн коъртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш бевзаш хилар, оздангаллехъ ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Iаморехъ нохчийн меттан таронаш кIезиг цахиларх кхетар а.

ЖамI: адамийн йукъара проблемаш йовзарехъ зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхъана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхIотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхIотторан гIирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгIначу а, йешначу а текстех лаьцначу

хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дАйахъа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дАала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахъ йозанца а, оздангаллах вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахъ, хАуманан хъесап доккхуш, къамел дан Аамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хАоттор.

ЖамI: добышуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дАхАотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхъаллин говзарех кхетар Аамо кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолу зАенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синъоздангаллин мехаллашна тАахъа вазар/йазар а, Аамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: добышуш верг Аема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схъайийцарх кхетар а, Аамийнчу говзарийн тематикаца йобзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цАеран белхаш а йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахъ сюжетан элементаш, композици, исбаьхъаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гАирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхъаллин чулацам белларехъ долчу церан маАнех кхетар (филологин агАонхъара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехъ литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Аилманан а, гАуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхъаллин литературин башхаллаш къасто Аамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехъ гайтина дахаран исбаьхъаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: добышуш волчо карадерзадо, маАна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстах къасто Аема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехъ хиллачу дуьххъарлера синхаамашка йухахъажар.

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС (68 САХЪТ)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐрaш	Сахътийн барам			Тѐрахъ	Гуллакхдаран коьрта тайпанаш	Жам1даран кеп.	Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъгаш	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш				
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла								
1.1.	<p>Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша»</p> <p>«Тамашийна олхазар».</p> <p>«Кхо ваша а, саьрмик».</p> <p>«Дьоьшуш хилла к1ант.</p> <p>«Барзо 1ахарца мохк кьовсар».</p> <p>Малые жанры фольклора: пословицы, загадки.</p> <p>Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, х1етал-металш.</p> <p>Нохчийн халкъан туьйранаш. Туьйранаш кхаа тобане декъар: 1ер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туьйранаш. Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша». Тамашийнчу туьйранин</p>	11	1	0	02.09.22	<p>1аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан.</p> <p>Кицанаш исбаьхьа деша. Аналитически къамелехъ дакъалацар. Тайп-тайпана къаьмнийн кицанаш а, х1етал-металш а дуйхъ-дуйхьалх1итторан анализ д1айахьар.</p> <p>Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехъ, ролешка доькьуш а, царах кхета а. йухайийцаран тайп-тайпана кепаш карайерзо.</p>	<p>Проект</p> <p>Йозанан таллар</p> <p>Барта хаттар</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohch_1yn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdo_sham/ru/</p>

<p>элементаш. Йер-дахаран темица догӀу туйра «Тамашена олхазар». Туйранан йукьараллин мукьамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхИттор. «Борз а Iахар а» - дийнатех лаьцна туйра. ХIокху тайпана туйранашкахь персонажаш йукьахь цIейаххана персонаж цхьогал хуьлу.Цхьогал нохчийн туйранашкахь шина агIор гойту. Цхьадолчу туйранашкахь иза мекара, хIиллане эхха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткьа кхечу туйранашкахь - иза хьекьале, хIуманна кархдолуш тIах-аьлла дийнат ду. Ча а, Борз а, мелхо, - сонта, Iовдал, кIиллу ду. Дукхахьолахь, уьш цхьам-цхьамма Iехийна, кхерийна уьдуш йа дойбуш нисло. Лом а, ЦIокьалом а туйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, церан вастехь къаьста кьиза Iазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тIехь. Дийнатех лаьцначу туйранашкахь аллегири йалорца гойту адамийн кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатийн леларех пайдаоьцу адамийн амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Iорайохуш. Иштта йолчу говзаршкахь коьрта долчу декьана, юмор, ирони хуьлу.</p> <p>Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туйранийн поэтика (терминаш ца йалош), туйра жанр санна, туйранийн тайпанаш, туйранийн композици, дустарш, йухааларш, дIадолор, чаккхе, туйранийн</p>				<p>Дашца болх бан а, цу хьокьехь, историкин-культурин коментари хIотто а. ЦхьаьнайогIучу тайп-тайпана къаьмнийн туйранийн, фольклоран, литературин туйранийн персонажийн васташ а, тематика а дуьхь-дуьхьалхIотто.</p>		
---	--	--	--	--	--	--

	кульминаци, гипербола, эпитет, туйранийн вариантлалла. Классал арахъара дешар.							
Дерриг:		11	1	0				
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш								
2.1.	Литературин туйранаш: Саидов Б. «Майра кІант Сулима» (дацдина). Хъанал кѣинхъегам а, дикалла а, адамийн дахарехъ оцу кхетамийн маъІна, хъолахойн саъхъаралла а, мекаралла а йемалйар. Туйранехъ йолчу догдикалла а, кѣинхетам а, оздангалла а хастор. Мусаев М. «ЦІен маъхъси» Хъекъал мекараллел а, сонталлел а лакхара хилар тІечІагІдар. Нахана даьккхинчу оьрна чу ша вужу. Цунах терра долчу оьрсийн туйранца уьйр. Туйранехъ йолу юмор. Гацаев С. «Чкѣордиг» (дацдина). Халкъан васта буха тІехъ кхоьллина туйра. Чкѣордигаца жѣбра-бабин кѣийсам -дахар духъа кѣийсам. Жѣбра-бабин тІехъ баьккхина толам а, шена тІехъ баьккхинарг а. Исмаилов А. «Бирдолаг». Туйранан философин маъІна. Туйранехъ цакхооран а, тешаме хиларан а тема. Туйранан цхъайолчу персонажийн шех бІобулуш хиларан	9	1	0		Дахарехъ биначу тидамийн, Илманан-дешаран, исбаъхъаллин, Илманан-кхетаме йолу литература йешаран буха тІехъ барта монологически аларш хІитто. Йешна йа ладоьгІна текст барта схъайийца, цу йукъахъ дийцархочун йуьхъ хуьйцуш а. Лингвистически теманаша йолчу диалогехъ а (Іамийнчун барамехъ), дахарехъ биначу тидамийн буха тІехъ йолчу диалогехъ/ полилогехъ а дакъалаца. Барта а, йозанехъ а текстан тема а, коьрта ойла а билгалйаккха; текстан чулацамца догІу хаттарш хІитто а, царна жѣбпаш дала а. Йуьхъанцарчу текстан чулацаман анализ йан, йозанан кепехъ ма-барра а, бацбина а иза бовзийта. Дахарехъ а, книгаш йешарехъ а зеделлачунна, чулацаман суьртана тІе а тевжаш, тайп-тайпана сочиненеш йазйар (цу йукъахъ сочиненеш-миниатюрал а)	Йозанан таллар Барта хаттар Сочинени	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	<p>амал йемалйар. Сен ницкъ, майралла, догдикалла, оздангалла, цхьогаллан хИлла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор.</p> <p>Литературин теори: Литературин туьйра. Халкъан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранин вариантлалла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оздангаллин кепаш</p> <p>Классал арахъара дешар.</p>							
2.2	<p>XX бIешаран литература:</p> <p>Бадурев С. «Зайнди» (дийцар). Дийцарехь болу оздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а. Мамакаев М. «Баппа» (дийцар). Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт. Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаьржаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла.</p> <p>Сулаев М. «Ламанан хи» / « (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский») цIе йолчу повеста йукъара кийсак).</p>	33	1	2		<p>Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар.</p> <p>Байтийн а, прозин а текстах шовкъе вола/йола а, исбаьхъа йеша а. Йешначух шен йешаран йукъаметтиг гайта.</p> <p>Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхъаллин чулацам билгалбаккха.</p> <p>Аматан декъана лерина теоретикин статьян информация йеша, кхета, йийцаре йан. Дашца болх бан. Барта йа йозанца хаттаршна жьопаш дала (цитированех пайда а оьцуш.) Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца.</p> <p>Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо. Тематически герга йолу говзарш хИтто. Дашца болх бан,</p>	<p>Йозанан белхаш</p> <p>Барта хаттар</p> <p>Практически болх</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

<p>Теман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дӀадахнарг Сулейманов А. «Борз ю угӀуш» / (стихотворени).</p> <p>Олхазаран-КӀотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гӀуллакхе хьажаран гӀиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев Х. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Ялтин тӀалам бан безаран ойла тӀечӀагӀийар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цӀе йолчу гулар йукъара) Даймахке а, Iаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор). Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дӀахӀоттар, ша шена тӀехь толам. Арсанукаев Ш. «Баьпкан юьхк» / « (стихотворени).</p> <p>Вовшашца кьинхетаме хиларе кхайкхам, Iаламо лучунна а, адаман кьинхьегамна а тӀалам бар, Кагерманов Д. «ДоттагӀалла» / (дийцар). Бераллехь дуйна кхетош-кхиор оьшуш хилар. Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Iалам поэтан кхетамехь а, исбаьхьаллин гайтарехь а.</p> <p>Махмаев Ж. «Буьйсанан гӀулчаш» / (дийцар).</p>				<p>исбаьхьаллин гайтаран гӀирсаш гучабаха. Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хӀуманийн йукъара уьйраш а гучайаха. Iаматан гайтаран материалца болх бан. Прозин текстийн йоцца йухадийцар хӀоттор. Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха. Байтийн тематически цхьаалла къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гӀирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо. Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма-йарра, харжа а хоржуш). План хӀотто. Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар.</p>		
---	--	--	--	--	--	--

	<p>Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехь драматически момент а, мах боцу зедалар а. Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар).</p> <p>Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ. Беран чохьарчу дуьненан гайтаран говзалла.</p> <p>Дикаев М. «Баьстенан аматаш (стихотворени). Иаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Иалам а, кьинхьегам а хастор).</p> <p>Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж.</p> <p>Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар).</p> <p>Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехь дIалоцу меттиг</p> <p>Турпалхочун синьобздангаллин амат.</p> <p>Кьинхетаман а, доглазаран а тема Тамна а, машарна а дуьхьалхIоттор.</p> <p>Берий обмарехула историн хиламаш йухаметгахIоттор.</p> <p>Говзаран самукъане дIадолор.</p> <p>Классал араьхара дешар.</p>							
2.3	<p>XXI бешаран литература:</p> <p>Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчохь»</p> <p>ТIом дIабаьллачул тIаьхьа Нохчийчохь метгахIоттор. ГIаланаш, йарташ йухаметгахIоттор. Республикин бахархойн сирла йахьаш. Текхуьу чкьор шен кьоман</p>	7	1	0		<p>Барта йа йозанца хаттаршна жопаш дала (цитированех пайда а оьцуш.)</p> <p>Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо.</p> <p>Тематически герга йолу говзарш хIитто.</p> <p>Дашца болх бан, исбаьхьаллин гайтаран</p>	<p>Тестировани</p> <p>Барта хаттар</p> <p>Йозанан белхаш</p>	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohch_iyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синъайъама хьал гайтаран гIирс санна. Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Иаламан дубне тIалам беш йукъаметтиг латторан хьашт. Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехь ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла. Литературин теори: ритм, рифма. Мусаев С.М. «Хъайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехь нохчийн доьзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар. Берийн журнал «СтелаIад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, текстащца болх бар. Классал араьхара дешар.</p>					<p>гIирсаш гучабаха. Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хIуманийн йукъара уьйраш а гучайаха. Iаматан гайтаран материалца болх бан. Прозин текстийн йоцца йухадийцар хIоттор. Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха. Байтийн тематически цхьаалла къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо. Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма-йарра, харжа а хоржуш). План хIотто. Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар.</p>		
Дерриг:		49	3	2				
Даькьа 3. Кхечу къаьмнийн литература								
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гочйинарг Сулаев М.)	2	0	0		<p>Тема къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо.</p>	Барта хаттар	<p>https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

Дерриг:		2	0	0				
Дагъя 8. Жам1даран таллар								
8.1	Сочинени	2		2		Сочинени язйан	Йозанан болх	
8.2	Проект	2	2				Йозанан болх	
8.3	Контрольни болх /Тестиrowани/	1	2			Тестиrowани		
8.4	Шеран стандартизированнойни контрольни болх	1						
Дерриг:		6	4	2				
Программица сахътийн барам		68						

5-чу классехъ нохчийн литература хъехаран шеран рузманан хъесапаш.

2022-2023 дешаран шо. (68с.)

№ п/п	1аморан терахъ	Урокан тема	Сахътийн барам	Электронни (цифровой) дешаран ресурсаш	Предметан жам1аш	Г1уллакхдаран тайпанаш	Ц1ера болх	Талламан кепаш, тайпанаш
		Халкъан барта кхолларалла (11с. + 1с.)						

1.	02.09	Халкъан барта кхолларалла.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар	Аматан декъана лерина теоретикин статьян историкин-культурин информаци йеша, кхета, йийцаре йан. Кицанаш исбаьхьа деша. Аналитически къамелехь дакъалацар. Тайп-тайпана къаьмнийн кицанаш а, хIетал-металш а дувхь-дувхьалхIитторан анализ дIаихьар	8-9 агIо чул. схьаб.	Барта хаттар
2.	03.09	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша».	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дешначу туьйранан сурт хIотто Iамор	Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а. йухайийцаран тайп-тайпана кепаш карайерзо	10-14 агIо чул. схьаб.	Йозанан таллар
3.	09.09	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» тIечIагIдар.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дешначу туьйранан сурт хIотто Iамор	Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а. йухайийцаран тайп-	10-14 агIо чул. схьаб.	Йозанан таллар

						тайпана кепаш карайерзо		
4.	10.09	Нохчийн халкъан туьйра «Тамашийна олхазар».	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX Бешаран нохчийн йаздархойн, XXI Бешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Тамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар,	Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а. Йухайийцаран тайп- тайпана кепаш карайерзо	Туьйранан чулацам схьабийца	Йозанан таллар
5.	16.09	Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша а, саьрмик».	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX Бешаран нохчийн йаздархойн, XXI Бешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а	Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а. Йухайийцаран тайп- тайпана кепаш карайерзо	Туьйранан чулацам схьабийца	Барта хаттар

					Тамийнчу говзариин коьртачу проблемах кхетар,			
6.	17.09	Нохчийн халкъан туьйра «Добьшуш хилла кIант».	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззана/ йуьззана квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIотгор;	Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а. йухайийцаран тайп- тайпана кепаш карайерзо.	Туьйранан чулацам схьабийца	Йозанан таллар
7.	23.09	Нохчийн халкъан туьйра «Добьшуш хилла кIант» тIечIагIдар.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а,	Туьйранаш исбаьхьа деша, цу хьокъехь, ролешка доькъуш а, царах кхета а. йухайийцаран тайп- тайпана кепаш карайерзо.	Туьйранан чулацам схьабийца	Чулаца-мах лаьцна суьрташ дахкар.

					<p>обздангаллех вуъззана/ йуъззана квалифицированни дешархо кхиор, цуънгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIотгор;</p>			
8.	24.09	Нохчийн халкъан туьйра «Барзо Iахарца мохк къовсар»	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	<p>Добшуш верг/йерг кхета йешаран маьIналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.</p>	<p>ЦхьаьнайогIучу тайп- тайпана къаьмнийн туьйранийн, фольклоран, литературин туьйранийн персонажийн васташ а, тематика а дуьхь- дуьхьалхIотто.</p>		Йозанан таллар
9.	30.09	<i>Классал арахъара дешар.</i>	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	<p>Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар</p>	<p>Дашца болх бан а, цу хьокъехь, историкин- культурин комментарии хIотто а.</p>	<p>Iамат тIехь доцу хIетал- металш язде</p>	Барта хаттар

10.	01.10	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Кицанаш довзийтар, царах кхетор	Дашца болх бан а, цу хьокъехь, историкин-культурин комментарийотто а.	Кицанаш дагахь Iамо	Йозанан таллар
11.	07.10	Фольклоран кегий жанраш: хIетал-металш.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Кицанаш довзийтар, царах кхетор	Дашца болх бан а, цу хьокъехь, историкин-культурин комментарийотто а.	Кицанаш дагахь Iамо	Барта хаттарш
12.	08.10	Проект	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дозуш долу къамел кхиор	Шена хетарг дIаалар, кхечара дуйцург хазар, ладогIар, дагабовлар цхьана дечу гIуллакхехь цхьа сацам хилар	Сочинени	Проект
		Нохчийн йаздархойн говзарш Литературин туйранаш (9 с.+1 с.)						
13.	14.10	Саидов Б. «Майра кIант Сулима».	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Литературин говзаршна анализ йан хаар, уш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гIиллакхе	Дахарехь биначу тидамийн, Iилманан-дешаран, исбаьхьаллин, Iилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха гIехь барта	Саидов Б. кхолларалла	Йозанан таллар

					пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхъана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуюхьалхИотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхИотторан гИирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схъадийца хаар	монологически аларш хИитто.		
14.	15.10	Саидов Б. «Майра кIант Сулима» (туьйра). Туьйранан турпалхой.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Литературин говзаршна анализ йан хаар, уш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гИиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхъана йа масех говзарийн турпалш вовшашца	Дахарехь биначу тидамийн, Иилманан- дешаран, исбаьхьаллин, Иилманан-кхетаме йолу литература йешаран буха гIехь барта монологически аларш хИитто.	Саидов Б. кхолларалла	Барта хаттар

					<p>дуйхьалхЮотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхЮотторан гИрсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схъадийца хаар</p>			
15.	21.10	<p>Саидов Б. «Майра кIант Сулима» (туьйра). Сулимин хьуьнарш.</p>	1	<p>https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>	<p>Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гИллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуйхьалхЮотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхЮотторан гИрсех а</p>	<p>Дахарехь биначу тидамийн, Илманан- дешаран, исбаьхьаллин, Илманан-кхетаме йолу литература йешаран буха гIехь барта монологически аларш хИитто.</p>	<p>Саидов Б. кхолларалла</p>	<p>Йозанан таллар</p>

					пайдаоьцуш, прозийн говзариин йа церан дакъош схьадийца хаар			
16.	22.10	Мусаев М. «Ціен маьхьси» – дийнатех лаьцна туйра. Лобман омра.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	ЛадобгІначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп- тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дІайахья, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззана/ йуьззана квалифицированни дешархо кхиор	Йешна йа ладобгІна текст барта схьайийца, цу йукьахь дийцархочун йуьхь хуйцуш а	89-94 агІо чул схь.	Барта хаттар
17.	11.11	Мусаев М. «Ціен маьхьси» (туйра). Бекхам.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	ЛадобгІначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп	Йешна йа ладобгІна текст барта схьайийца, схь.	89-94 агІо чул схь.	Тестировани

					далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дIайахьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззана/ йуьззана квалифицированни дешархо кхиор	цу йукъахь дийцархочун йуьхь хуьйцуш а		
18.	12.11	Гацаев С. «Чкъоьрдиг» (туьйра). Коьрта турпалхо.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	XIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;	Лингвистически теманаша йолчу диалогехь а (Iамийнчун барамехь), дахарехь биначу тидамийн буха тIехь йолчу диалогехь/ полилогехь а дакъалаца.	Чулацам схьабийцар	Барта хаттар

19.	18.11	Гацаев С. «Чкъьордиг» туьйра. Чкъьордиган толамаш.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Хуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохъ дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;	Лингвистически теманаша йолчу диалогехъ а (Iамийнчун барамехъ), дахарехъ биначу тидамийн буха тIехъ йолчу диалогехъ/полилогехъ а дакъалаца.	Чулацам схьабийцар	Барта хаттар
20.	19.11	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маъIна.	1		Дьоьшуш волчунна / йолчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.	Йуьхьанцарчу текстан чулацаман анализ йан, йозанан кепехъ ма-барра а, бацбина а иза бовзийта.	99-106 агIо чул. схь.	Барта хаттар
21.	25.11	Классал арахьара дешар.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла	Дашца болх бан а, цу хьокъехъ, историкин-культурин комментари хIотто а.	Iамат тIехъ доцу хIетал-металш язде	Барта хаттар

					хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар			
22.	26.11	Сочинени	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дозуш долу къамел кхиор	Хьалха х1оттийначу хьесапе хьаьжжина дечун план х1оттор.;	1амийнарг карл.	Сочинени
		XX б1ешаран литература (33 с.+3 с.)						
23.	02.12	Бадиев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Добшуш волчунна / йолчунна карадобрзу литературин говзариин анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и д1ах1отто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.	Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха.	Чулацам схьабийца	Барта хаттар

24.	03.12	Бадугев С.С. «Зайнди» (дийцар). Коьрта маъйна.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Доьшуш волчунна / йолчунна карадоьрзу литературин говзариин анализ йар а, интерпретаци йар а, кьамелаца и длахЮотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го кьасто а.	Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха.	Чулацам схьабийца	Барта хаттар
25.	09.12	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» (дийцар). Ши некъахо.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Доьшуш волчунна / йолчунна карадоьрзу литературин говзариин анализ йар а, интерпретаци йар а, кьамелаца и длахЮотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу	Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха.	Чулацам схьабийца	Барта хаттар

					<p>литературин го къасто а. Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн- исбаъхьаллин чулацам билгалбаккха. Чулацам схьабийца Барта хаттар</p>			
26.	10.12	<p>Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харционал толар.</p>	1	<p>https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>	<p>Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн- исбаъхьаллин чулацам билгалбаккха.</p>	<p>Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаъхьаллин чулацам билгалбаккха.</p>	Барта хаттар	Йозанан таллар

27.	16.12	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор	Говзаран тема, проблематика, идейн- исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха. Iаматан декъана лерина теоретикин статья информаци йеша, кхета, йийцаре йан.	119-126 агло чул схь.	Тестиrowани
28.	17.12	Эхашеран тест	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Iаморан дарийн хьесапдан а, талла а, мах хадо а хаарш кхоллар	Чулацам бийцар, хаттаршна жьопаш далар	Карладаккхар	Тестиrowани
29.	23.12	Мамакаев I.Ш. дахар, кхолларалла. «Садаьржаш» (стихотворении).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дьошуш волчо йолчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуюххьарлера синхаамашка йухахьяжар.	Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо.	Дагахь Iамо	Барта хаттар

30.	24.12	И. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуйту литературин исбаъхаллин говзарех кхетар Iамо кхиор	Кхоллараллин а, лехамийн а кепехь халонах чекхваларан некъаш карадерзор	Тест.	Йозанан таллар
31.	03.01	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» (стихотворении).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Илманан а, Гуллакхан а, публицистикин а литатурех исбаъхаллин литературин башхаллаш къасто Iамар	Дашца болх бан, исбаъхаллин гайтаран гIирсаш гучабаха. Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хIуманийн йукъара уьйраш а гучайаха.	Дагахь Iамо	Барта хаттар
32.	14.01	Гайсултанов I.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагI.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина	Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хIуманийн йукъара уьйраш а гучайаха.	Чулацам схьабийца	Йозанан таллар

					дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.	Іаматан гайтаран материалца болх бан.		
33.	20.01	Гайсултанов І.Э. «Кегий йийсарш». Іалин кхоллам.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.	Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хІуманийн йукъара уьйраш а гучайаха. Іаматан гайтаран материалца болх бан.	Чулацам схьабийца	Йозанан таллар
34.	21.01	Олхазаран-КІотара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Іилманан а, ГІуллакхан а, публицистикин а литатурех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Іамар	Дашца болх бан, исбаьхьаллин гайтаран ГІирсаш гучабаха. Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хІуманийн йукъара уьйраш а гучайаха.	Дагахь Іамо	Барта хаттар

35.	27.01	Сулейманов Ахьмадан «Борз йу углуш» (стихотворении).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Илманан а, Гуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Тамар	Дашца болх бан, исбаьхьаллин гайтаран гИрсаш гучабаха. Текстехь коьрта дешнаш а, церан символически а, хИуманийн йукъара уьйраш а гучайаха.	Дагахь 1амо	Барта хаттар
36.	28.01	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха.	Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаьхьаллин чулацам билгалбаккха.	Чулацам схьабийцар	Йозанан таллар
37.	30.01	«Баьпкан чкъуьйриг» дийцарх лаьцна.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Поэтийн а, йаздархойн а	Поэтийн а, йаздархойн а биографин факташ	Чулацам схьабийцар	Йозанан таллар

					биографин факташ йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн- исбаъхьяллин чулацам билгалбаккха.	йовзийтар. Говзаран тема, проблематика, идейн-исбаъхьяллин чулацам билгалбаккха.		
38.	03.02	Проект	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Пррррпроектни- талламан Гуллакхаллин хьокъехь йуъхьянцара сингар хила, цуънан жамIаш и дIадовзийта а, тайп- тайпана информацин хьостанашца болха бан хаарш хила а.	Хьалха хIоттийначу хьесапе хьабжжина дечун план хIоттор.;	Iамийнарг карл.	Сочинени
39.	06.02	Ахматова Раиса Солтамурадовна “Лийрбоцурш” стихотворени	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Дьошш волчо йолчо карадерзадо, маъIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех	Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца. Тайп-тайпана йухайийцаран кепаш карайерзо.	Дагахь Iамо	Барта хаттар

					къасто Јема, интеллектуални ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.			
40.	10.02	Классал арахьара дешар.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/	Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар	Дашца болх бан а, цу хьокъехь, историкин- культурин коментари хЮотто а.	1амат т1ехь йоцу стихотворени	Барта хаттар
41.	13.02	Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Литературин говзаршна анализ йан хаар, уш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманех а, идейх а, гИллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха	Прозин текстийн йоцца йухадийцар хЮоттор. Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха	Жима сочинени	Йозанан таллар

42.	17.02	Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дIахIоттар, ша шена тIехъ толам	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманех а, идейх а, гIиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха	Прозин текстийн йоцца йухадийцар хIоттор. Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха	Ag1o 167	Йозанан таллар
43.	20.02	Дийцар, суртхIоттор, ойлайар.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзарийн тематикаца йоьзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар	Прозин текстийн йоцца йухадийцар хIоттор. Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха	168-178-гIа аg1o чул. схьабийца	Йозанан таллар
44.	24.02	Арсанукаев III. «Баьпкан юьхк» (стихотворени).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехъ ненан мотт Iаморан коммуникативни-	Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахъ Iамо. Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма- йарра, харжа а хоржуш).	Дагахъ Iамо	Барта хаттар

					эстетикин таронех кхетар;			
45.	27.02	Кагерманов Д. «ДоттагIалла» (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Адамийн йукъара проблемаш йовзарехъ зедалар хуьлу доьшуш волчунна / йолчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.	Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма-йарра, харжа а хоржуш). План хIотто	190 -200 агIо чул. схь.	Йозанан таллар
46.	03.03	Кагерманов Д. «ДоттагIалла» / (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Адамийн йукъара проблемаш йовзарехъ зедалар хуьлу доьшуш волчунна / йолчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Iема.	Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма-йарра, харжа а хоржуш). План хIотто	190 -200 агIо чул. схь.	Йозанан таллар

47.	06.03	Сатуев Хь. «Лаьмнийн кьоналла» (стихотворени).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дьоьшуш волчунна йолчунна карадьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, кьамелаца и длахЮотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го кьасто а.	Байтийн тематически цхьаалла кьастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гИрсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо.	Дагахь Iамо	Йозанан таллар
48.	10.03	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дьоьшуш волчо \ йолчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг кьастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех кьасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.	Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар	200-206 агIо чул. Схь	Барта хаттар

49.	13.03	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» / (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахьажар.	Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар	200-206 ар 1о чул. Схь	Йозанан таллар
50.	17.03	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха.	Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца.	Чулацам схьабийца	Барта хаттар
51.	01.04	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Беран чохьарчу дуьненан гайтаран говзалла.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха.	Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца.	Чулацам схьабийца	Йозанан таллар
52.	07.04	Дикаев М. «БIаьстенан аматаш (стихотворени). Iаламан хазалла.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Литературин говзаршна анализ йан хаар	Байтийн тематически цхьаалла къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенеш дагахь Iамо	Дагахь Iамо	Барта хаттар

53.	08.04	Исбаъхьалла. Эстетика а, этика а	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаъхьаллин говзарех кхетар Јамо кхиор	Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар	Стихотворенин анализ	Йозанан таллар
54.	14.04	Литературин теори:дустар,эпитеташ, метафораш, пейзаж.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Лирически говзаршкахь исбаъхьаллин гайтаран гIирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар).	Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар	Стихотворенин анализ	Тестировани
55.	15.04	Сочинени	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дозуш долу къамел кхиор	Хьалха хIоттийначу хьесапе хьаьжжина дечун план хIоттор.;	Јамийнарг карл.	Сочинени
56.	21.04	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха.	Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца.	Чулацам схьабийца	Барта хаттар
57.	22.04	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дийцаран коьртачу турпалхочун вастан амалш билгалйаха.	Текстан анализ йеш коллективан диалогехь дакъалаца.	Чулацам схьабийца	Барта хаттар

58.	28.04	Берийн журнал «Стелад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар.	Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар	Журналаца болх	Барта хаттар
		XXI йешаран литература – (7 с.+1с.)						Йозанан таллар
59.	29.04	Рашидов Ш. стихотворени «Нана-Нохчийчохь».	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дохьшух волчо \ йолчо карадерзадо, маъна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстах къасто тема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуьххарлера синхаамашка йухахьажар.	Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо.	Дагахь Iамо	Барта хаттар
60.	05.05	Бексултанов М. «Цакхетга хестор» (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дохьшух волчо \ йолчо карадерзадо, маъна а доккхуш, диканиг къастош,	Сюжет а, тематикин шатайпаналла билгалйаккхар.	208-212 къастош йеша	Барта хаттар

					йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Йема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуюххарлера синхаамашка йухахьяжар.	Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта конфликт а билгалйаккхар		
61.	06.05	Хатуев Iабдул-Хьамидан “Аьрзунан или” стихотворени	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Дойшуш волчо \ йолчо карадерзадо, маъна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстех къасто Йема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуюххарлера синхаамашка йухахьяжар.	Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь Iамо.	Дагахь Iамо	Барта хаттар
62.	12.05	Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокъехь хиллачу дуюххарлера	Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гирсаш гучабахар	Дагахь Iамо	Барта хаттар

					синхаамашка йухахъажар.	(эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхъанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахъ Iамо.		
63.	13.05	Мусаев С.М. «Хъайбанан чам»/ (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхъанцара кхетам хилар	Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма- йарра, харжа а хоржуш). План хIотто.	Чулацам схъабийца	Барта хаттар
64.	19.05	Мусаев С.М. «Хъайбанан чам»/ (дийцар).	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхъанцара кхетам хилар	Эпически говзар йухайийца (йоцца, ма- йарра, харжа а хоржуш). План хIотто.	Чулацам схъабийца	Йозанан таллар
65	20.05	Классал арахъара дешар.		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхъа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар	Дашца болх бан а, цу хьокъехъ, историкин- культурин комментари хIотто а.	Iамат тIехъ йоцу стихотворени	Барта хаттар

66.	26.05	Шеран тест.	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	5-чу классехь 1амийнарг карладаккхар	1амийнарг карла а доккхуш, тест кхочушйар	Карладаккхар	Тестировани
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)								
67.	27.05	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Россин кхидолчу къаьмнийн культурешца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман обздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кицанийн проблематика билгалйаккхар	Тема къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан. Стихотворенеш дагахь 1амо.	Дагахь 1амо	Барта хаттар
68.	30.05	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). Жамдаран урок	1	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru	Даймахках а, 1аламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехь нохчийн къоман культурин а, обздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.	Тема къастор. Лирически говзаршкахь исбаьхьаллин гайтаран гирсаш гучабахар (эпитет, синедерзор, дустар). Стихотворенин йуьхьанцара анализан йозанан белхаш кхочушбан.	Дагахь 1амо	Йозанан таллар

						Стихотворенеш дагахь Іамо.		
		ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ	68					

Хьехаран-методикин латтор

Дешархочунна

- 1.Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-Г1ала, 2018.
- 2.Эдилов С.Э. Нохчийн литература. Белхан тетрадь №№1,2., Соьлжа-Г1ала. АО «ИПК «Грозненский рабочий»-2018 ш.
- 3.Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хьехархочунна

- 1.Арсанукаев А.М. Школехь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
 - 2.Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.
 - 3.Джамбеков О.А. «Халкъан барта кхолларалла. Дешаран пособи – Грозный, 2017.
 - 4.Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
 - 5.Эдилов С. Э. Сочинени язйан Іамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.
- Эдилов С.Э. 5-чу классехь нохчийн литература хьехар. Соьлжа –Г1ала. АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2019.

Хаамийн-ресурсийн латтор

- 1.Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn->

tezaurus

2. Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL: <https://desharkho.ru>

3. Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru>